

Samarbeid rundt utsatte barn på tvers av fag og etater

Erik Larsen
Privat praksis, Oslo

At voksne kan samarbeide til barns beste, gir barna trygghet og overskudd til å arbeide med sin utvikling og sosialisering. Utsatte barn og unge og deres familier omgis ofte av flere ulike hjelpere. Det kan være representanter fra barnevernet, fra psykisk helsevern for barn og unge, fra PP-tjenesten og fra skolehelsetjenesten. Hvis alle disse hjelperne arbeider med hver sin oppgave uten samordning, kan de ulike innsatsene lett oppleves som fragmenterte. Dette nødvendiggjør et samarbeid på tvers. Det betinger igjen en felles oppgaveforståelse. Hvis en felles oppgaveavklaring ikke finner sted innledningsvis, risikerer man konflikter som overskygger felles oppgaver. Slike konflikter kan bidra til ytterligere opplevelse av fragmentering, meningsløshet og oppgitthet. Kanskje burde psykologen, ut fra sin kunnskap om gruppeprosesser, være særlig opptatt av en felles oppgaveforståelse i samarbeid på tvers av faggrupper og etater.

Utsatte barn og unge må få arbeide med sin utviklingsprosess der de faktisk befinner seg, og ikke der de burde ha befunnet seg. Her har utviklingspsykologisk kunnskap stor betydning. Å tilføre tverrgrupper en slik forståelse før tiltak besluttes, er igjen et særlig ansvar for psykologene. En forståelse av barnets tilknytningshistorie, erfaringer med relasjonsbrudd, og dets emosjonelle og kognitive funksjonsnivå, vil ofte være en forutsetning for å møte den unge med realistiske tiltak. Da får barnet en faktisk mulighet til å arbeide med sin utvikling av selvstendighet og sosial kompetanse, for eksempel evnen til gjensidighet og empati.

Utsatte barn og unge pendler ofte mellom en lengsel etter og angst for nærhet og tilknytning. Ny tilknytning kan bety et nytt traume i form av avvisning, invadering eller andre overgrep. Denne dynamikken kan «slå inn i» tverrgruppen, og føre til at enkelte av gruppenes medlemmer legger vekt på lengselen, mens andre vil fokusere på angsten. Psykologene kan være behjelpelige med å la gruppen forstå at pendlingen mellom lengselen og angsten er barnets måte å møte verden på. Det er dets overlevelsesstrategi. Slike overlevelsesstrategier får ofte karakter av samspillforstyrrelser mellom barnet og de voksne i dets omgivelser. En viktig utfordring for de som skal hjelpe, er at de ikke lar seg samspillsforstyrre. Det fordrer at de arbeider med gruppens dynamikk.

Tverrgruppens sosialpsykologi

Barn som har vært utsatt for omsorgssvikt, vanskjøtsel og overgrep, kommer ofte fra familier med uklare strukturer og grenser. Disse familiene kan være kjennetegnet ved at generasjonsgrensene er utydelige eller «snudd på hodet». Øvrige grenser i familien kan variere fra dag til dag. Det som er tillatt den ene dagen, er strengt forbudt den neste. Grenser er sjelden tydelige og tilbakevendende. Slike familier er ofte preget av negative spenninger: «Du er bare håpløs», «Hvorfor kan du aldri gjøre noe ordentlig?»

Dynamikken i familien, og dynamikken mellom voksne og barn, kan via projeksjoner slå inn som parallellprosesser i den tverretatlige gruppen. Enkelte medlemmer i gruppen kan bli idealisert, fordi de bærer familien og barnets håp om at noeskal bli bedre. Andre i gruppen kan bli «demonerklært», og måtte bære barnets og familiens opplevelse av tilkortkommenhet og nederlag. Gruppen må forstå slike projeksjoner om den skal kunne løse sine oppgaver.

Fra et dynamisk sosialpsykologisk perspektiv blir det viktig at arbeidsgruppen ikke tar foreldrenes kaos og frustrasjon på seg og gjør dette til sitt. Gruppens medlemmer må kunne romme de dynamiske rollene som legges på dem, i form av for eksempel de gode og de onde, uten å agere dem ut. De må kunne holde fast i oppgaven og sine formelle faglige og tverrfaglige roller. Det krever stor evne og vilje til samarbeid.

Proessen i den faglige gruppen på tvers skal styres av oppgaven. Et viktig spørsmål når gruppen utsettes for indre og ytre press, blir: Arbeider vi nå i overensstemmelse med hovedoppgaven? Men et slikt spørsmål gir liten mening dersom oppgaven ikke er formulert, eller uklart formulert, ved starten av samarbeidet.

Troen på relasjoner må gjenopprettes

Barn søker relasjoner, og gode nok relasjoner gir som kjent trygghet. Men barn søker også trygghet i relasjoner som ikke kan gi denne tryggheten, når de ikke har andre muligheter.

Utsatte barn, som har opplevd store traumer i form av vanskjøtsel og overgrep, har ikke atferdsforstyrrelser. De har samspillsforstyrrelser basert på traumatiske relasjonserfaringer. De lengter etter, men tør ikke tro på, relasjoner som beskyttende, omsorgsfulle og gjensidige (Larsen, 2004). For å gi disse barna et reelt tilbud om nye og mer positive erfaringer med relasjoner må de voksne holde ut med dem og deres samspillsforstyrrelser. Om dette skal bli mulig må samspillsforstyrrelsen ikke «slå inn i» de voksne. Det vil som regel føre til at barnet blir avvist, bevisst eller ubevisst.

Fra et dynamisk sosialpsykologisk perspektiv er samarbeid bare mulig omkring en positiv definert primæroppgave, der alle er viktige og alle bidrar med sin kompetanse og sine ressurser for å få oppgaven løst. Det utvikles et konstruktivt gruppeklime som styrer energien mot oppgavens løsning.

En negativt definert oppgave, med betoning av hvem som skal «ha eller ikke ha» med barnet å gjøre, gir opphav til strid om makt og status. Det oppstår «et svarteperspill» som definitivt ikke er til barn og unges beste (Larsen, 1997). Et slikt spill kan ofte ha sin forankring i forestillinger eller fantasier om å bli sittende med en stor og overveldende utfordring alene. Å definere en felles og positiv primæroppgave med vekt på alles bidrag og alles ansvar kan dempe angsten for ikke å overleve i den profesjonelle rollen.

Barn er sårbare og utsatte, og omsorgssviktede barn er særlig sårbare. Men de er mer enn det. De kan også være konstruktive aktører og medspillere når det skapes muligheter for dette. En viktig utfordring for samarbeidsgrupper på tvers er å skape muligheter for at barnet igjen kan bli nysgjerrig på den gjensidige relasjonen, og etter hvert også begynne å tro på den (Larsen, 2005).

Referanser

- Larsen, E. (1997). Tverrfaglig samarbeid – en nødvendig belastning eller en positiv utfordring? I B. C. Rappona Olsen & V. Bunkholdt (red.), *Barnevernet – mangfold og mening* (ss. 244–254). Oslo: Tano Aschehoug.
- Larsen, E. (2004). *Miljøterapi med barn og unge. Organisasjonen som terapeut*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Larsen, E. (2005). Samarbeid på tvers til sårbare barns beste. I A. L. von der Lippe & S. R. Wilkinson (red.), *Risikoutvikling. Tilknytning, omsorgssvikt og forebygging* (ss. 137–149). Jubileumsskrift til Kari Killén. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. Rapport nr. 7.